

Остапенко О. М.
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Кіровоградської льотної академії
Національного авіаційного університету

Ostapenko O. M.
Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer
Kirovograd Flight Academy
National Aviation University

ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ АВІАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

WAYS TO REDUCE THE COST OF PRODUCTION IN MODERN CONDITIONS OF MANAGING AVIATION ENTERPRISES IN UKRAINE

Анотація. У статті розглядаються загальні тенденції та напрями зниження собівартості продукції в сучасних умовах господарювання авіаційних підприємств в Україні. Найбільш вагомими з них є розширення спеціалізації та кооперування, підвищення продуктивності праці, зростання обсягу випуску продукції, зниження матеріальних витрат, скорочення втрат від браку й інших непродуктивних витрат, скорочення витрат на обслуговування виробництва та управління. Виявлено основні шляхи і резерви щодо зниження собівартості та збільшення прибутку підприємства.

Ключові слова: собівартість, витрати, конкурентоспроможність, матеріальні витрати, економія.

Вступ та постановка проблеми. Процес формування ефективної ринкової економіки в Україні насамперед залежить від виробництва та реалізації конкурентоспроможної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Авіаційна промисловість є однією з найважливіших складових галузі машинобудування, яка забезпечує населення стратегічною, необхідною продукцією. За останні роки обсяги випуску авіаційної продукції значно зменшились, а її собівартість значно зросла. Такий стан зумовлений недосконалістю технології виробництва та системи обліку витрат і формування собівартості авіаційної продукції. Вирішення проблеми ефективного розвитку та зростання як виробничого, так і експортного потенціалу авіаційних підприємств потребує створення відповідної системи управління виробництвом, основою якої повинен бути процес формування інформації про витрати підприємства та формування собівартості їх продукції, а також оновлення всієї системи отримання інформації про виробничі витрати через використання нетрадиційних для вітчизняної практики бухгалтерського обліку підходів щодо формування собівартості продукції та оптимізації результатів діяльності підприємства через застосування методів внутрішньогосподарського (управлінського) обліку. Вирішення вищезазначених питань дасть змогу авіаційним підприємствам вийти на значно вищий рівень свого розвитку, ослабити позиції конкурентів та максимально вигідно реалізовувати свою продукцію як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми обліку витрат та калькулювання собівартості продукції на підприємстві розглядалися в працях відомих вітчизняних дослідників-економістів, а саме в роботах Ф.Ф. Бутинця, Б.І. Валуєва, С.Ф. Голова, З.В. Гуцайлюка, Г.Г. Кірейцева, М.В. Кужельного, В.Г. Линника, Є.В. Мниха, В.С. Рудницького, В.Я. Савченка, В.В. Сопка, М.Г. Чумаченка та ін. Вагомий внесок у розвиток методологічних питань щодо обліку витрат і формування собівартості виробництва, було запропоновано в роботах зарубіжних вчених, а саме в працях І.А. Басманова, П.С. Безрукого, А.Ш. Мар-

гуліса, Т.П. Карпова, В.Ф. Палій, К. Друрі, Б. Нідлза, П. Фрідмана.

Метою роботи є виявлення чинників та факторів, які впливають на формування собівартості продукції та визначення шляхів, а також розробка заходів щодо зниження собівартості продукції на авіаційних підприємствах в Україні.

Результати дослідження. Головною метою діяльності будь-якого підприємства в ринкових умовах є максимізація його прибутку. Реальні можливості реалізації цієї стратегічної мети обмежені витратами виробництва та попитом на продукцію, що випускається. Попит багато в чому визначається ціною товару або послуги. При цьому зниження ціни сприяє збільшенню попиту. У зв'язку з цим актуалізується проблема зниження витрат на виробництво та реалізацію цієї продукції, що дає змогу підприємству знижувати собівартість продукції, регулюючи таким чином ціни та рентабельність продукції [4, с. 57]. В сучасних умовах світової економічної системи для підприємств авіаційної спрямованості стає важливим ефективна організація їх господарської діяльності. Криза ставить в скрутне становище не тільки такі підприємства, але й споживачів, від рівня купівельної спроможності яких залежать обсяги продажів продукції, що виробляється. І в нових умовах виживання це можливе тільки за збільшення ефективності роботи підприємства, мінімізації витрат і максимізації прибутку.

Таким чином, отримання найбільшого ефекту з найменшими витратами, економія трудових, матеріальних і фінансових ресурсів залежать від того, як вирішує підприємство питання зниження собівартості продукції. Сьогодні склалося чітке розуміння собівартості виробленої продукції. Це виражені в грошовій формі поточні витрати підприємства на виробництво продукції. Ефективність зниження собівартості продукції і послуг перш за все забезпечується не контролем витрат ресурсів, а пошуком і впровадженням кардинально поліпшених способів здійснення виробничих і обслуговуючих процесів, що й обумовлює рівень витрат на підприємстві [3, с. 7].

В Україні на багатьох авіаційних підприємствах зниження собівартості продукції виділяється і аналізується за двома напрямками: за джерелами і факторами.

Під джерелами розуміються витрати, за рахунок економії яких можуть бути знижені загальні витрати виробництва. Такими джерелами є зниження витрат сировини, матеріалів, палива і енергії на одиницю продукції; зменшення загальновиробничих, загальногосподарських і позавиробничих витрат.

Під факторами розуміються техніко-економічні умови, які впливають на зміну витрат.

Собівартість – це вартісна оцінка використовуваних в процесі виробництва продукції природних ресурсів, сировини, матеріалів, палива, енергії, основних фондів, трудових витрат на її виробництво і реалізацію. Виявлення резервів зниження собівартості має спиратися на комплексний техніко-економічний аналіз функціонування підприємства, який передбачає вивчення технічного й організаційного рівнів виробництва, інтенсивне використання виробничих потужностей і основних фондів, сировини і матеріалів, робочої сили, господарських зв'язків [1, с. 235].

Для стабільного розвитку підприємства велике значення мають правильна оцінка витрат підприємства та вірний розрахунок собівартості. Нині керівництво компанії недостатньо уваги приділяє значенню розробки програм і методик щодо зниження собівартості щодо продукції, яка випускається, а також застосування її на практиці. Причиною цього є аналіз витрат, який на більшості авіаційних підприємств не проводиться.

Витрати неоднорідні за своїм складом, часом і місцем здійснення, за цільовим призначенням. Основна частина витрат пов'язана з виробництвом і реалізацією продукції, проте підприємство також здійснює витрати на відтворення матеріальної бази, на соціально-культурні заходи тощо.

Для правильного відображення різних витрат в бухгалтерському обліку, для ефективного управління витратами необхідно застосовувати економічно обгрунтовану класифікацію витрат.

Під структурою собівартості слід розуміти ставлення окремих елементів затрат до їх загальної суми. Структура собівартості продукції визначається техніко-економічними особливостями галузі, географічним розміщенням підприємств, розмірами підприємств, рівнем розвитку техніки і технології.

Розрізняють такі види собівартості: кошторисна вартість; планова собівартість; фактична собівартість авіаційних робіт.

Кошторисна вартість обчислюється на основі технічного проекту, а також за допомогою наявних норм і розцінок. За допомогою кошторисної вартості встановлюється програма виробництва, визначаються вихідні дані для розрахунку багатьох техніко-економічних показників, що характеризують виробничо-господарську діяльність авіаційних підприємств.

Планова собівартість менше кошторисної вартості на суму планових накопичень і величину планового зниження витрат на виробництво в конкретний період.

Фактична собівартість є сумою фактичних витрат авіаційного підприємства на виробництво заданого обсягу робіт.

Під час аналізу фактичної собівартості продукції, що випускається, виявлення резервів і економічного ефекту від її зниження використовують розрахунок за економічними факторами. Економічні чинники найповніше охоплюють всі елементи процесу виробництва, а саме засоби, предмети праці і саму працю. Вони відображають основні напрями роботи колективів підприємств щодо зниження собівартості: підвищення продуктивності праці, впрова-

дження передової техніки і технології, поліпшення використання устаткування, здешевлення заготівлі і більш ефективне використання предметів праці, скорочення адміністративно-управлінських та інших накладних витрат, скорочення браку і ліквідація непродуктивних витрат і втрат.

Нині проблемі зниження собівартості продукції приділяють увагу багато вчених-економістів. Так, А.А. Філінков у своїх дослідженнях акцентував увагу на тому, що собівартість продукції на підприємствах різних галузей економіки України стає дедалі більшою [5, с. 57]. Він виділив основні причини цього явища: збільшення цін на сировину і матеріали; зростання вартості палива; збільшення заробітної плати; підвищення тарифів на електроенергію і газ; використання застарілого обладнання та витратних технологій; недосконалість організації праці та низька її продуктивність; невеликі обсяги продукції, що виготовляється.

Розширив теоретичні розробки в цій області А.Д. Леонов. У своїх наукових працях він виділив і обгрунтував основні напрями діяльності, спрямовані на зниження собівартості продукції.

По-перше, це підвищення технічного рівня виробництва, що передбачає впровадження нової, прогресивної технології, механізацію та автоматизацію виробничих процесів; поліпшення використання та застосування нових видів сировини і матеріалів; зміну конструкції і технічних характеристик виробів; інші чинники, що впливають на підвищення технічного рівня виробництва. Зниження собівартості може відбутися за умови впровадження автоматизованих систем управління, використання ЕОМ, вдосконалення і модернізації наявної техніки і технології. Зменшуються витрати і в результаті комплексного використання сировини, застосування економічних заміників, більш повного використання відходів у виробництві.

По-друге, це вдосконалення організації виробництва і праці. Зниження собівартості може відбутися в результаті змін в організації виробництва, форм і методів праці, за умови розвитку спеціалізації виробництва, вдосконалення управління виробництвом і скорочення витрат на нього, внаслідок більш ефективного використання основних фондів, поліпшення матеріально-технічного постачання, скорочення транспортних витрат, дії інших факторів, що підвищують рівень організації виробництва і праці.

Зниження поточних витрат відбувається в результаті вдосконалення обслуговування основного виробництва. Значне зменшення витрат живої праці може відбутися за збільшення норм і зон обслуговування, скорочення втрат робочого часу, зменшення числа робочих, які виконують норм виробітку.

За поліпшення використання основних фондів зниження собівартості відбувається в результаті підвищення надійності і довговічності устаткування; вдосконалення системи планово-попереджувального ремонту; централізації і впровадження індустріальних методів ремонту, утримання та експлуатації основних фондів.

Удосконалення матеріально-технічного постачання і використання матеріальних ресурсів знаходить відображення у зменшенні норм витрат сировини і матеріалів, зниженні їх собівартості за рахунок зменшення заготівельно-складських витрат. Транспортні витрати скорочуються в результаті зменшення витрат на доставку сировини і матеріалів від постачальника до складів підприємства, від заводських складів до місць споживання, зменшення витрат на транспортування готової продукції.

По-третє, це зміна обсягу і структури продукції, що може привести до відносного зменшення умовно-постій-

них витрат (крім амортизації) і амортизаційних відрахувань, зміни номенклатури й асортименту продукції, підвищення її якості. Умовно-постійні витрати не залежать безпосередньо від кількості продукції, що випускається.

По-четверте, це скорочення витрат на сировину і матеріали. Собівартість споживаного матеріалу знижується в результаті скорочення витрат сировини на одиницю продукції, що безпосередньо пов'язано зі зменшенням нормативу оборотних коштів [6, с. 193].

Крім того, знизити собівартість продукції на підприємствах можна шляхом поліпшення використання природних ресурсів; скорочення витрат на обслуговування виробництва; зменшення втрат від браку та інших невиробничих витрат; дії галузевих та інших чинників (введення і освоєння нових цехів, виробничих одиниць і виробництв, підготовка і освоєння виробництва в діючих об'єднаннях і на підприємствах; інші фактори).

Необхідно відзначити, що зниження собівартості продукції забезпечується насамперед за рахунок підвищення продуктивності праці. Зі збільшенням продуктивності праці скорочуються витрати праці в розрахунку на одиницю продукції, а отже, зменшується і питома вага заробітної плати в структурі собівартості.

Діяльність підприємства, спрямована на зростання продуктивності праці, є вельми важливою для зниження собівартості продукції, оскільки вона змінюється під впливом як матеріально-технічних, так і соціально-економічних факторів. Матеріальні витрати, як відомо, в більшості галузей промисловості мають високу питому вагу в структурі собівартості продукції, тому навіть незначне заощадження сировини, матеріалів, палива й енергії під час виробництва кожної одиниці продукції загалом по підприємству дає великий ефект.

Основними умовами зниження витрат сировини і матеріалів на виробництво одиниці продукції є поліпшення конструкцій виробів і вдосконалення технології виробництва, використання прогресивних видів матеріалів, впровадження обґрунтованих норм витрат матеріальних цінностей.

Важливим етапом на шляху зниження собівартості продукції є виявлення резервів, як поточних, так і внутрішньовиробничих. Поточні резерви виділяються на основі зіставлення результатів діяльності з планом і підсумками попереднього періоду. Під час зниження витрат виробництва в результаті збереження минулого і живої праці промисловість добувається поряд з ростом нагромаджень збільшення обсягу випуску продукції. Плани по собівартості повинні виходити з прогресивних норм витрат праці, використання обладнання, витрат сировини, матеріалів, палива і енергії з урахуванням передового досвіду інших підприємств. Тільки за науково-організованого нормування витрат можна виявити і використати резерви подальшого зниження собівартості продукції [6, с. 46].

Великі резерви зниження собівартості полягають в скороченні відходів, втрат робочого часу, боротьбі з нерациональним використанням сировини, матеріалів, ліквідації простоїв, скороченні браку й інших непродуктивних витрат. Вивчення причин браку, виявлення його винуватця дають змогу здійснити заходи щодо ліквідації втрат від браку, скорочення і найбільш раціонального використання відходів виробництва.

Значні резерви економії сировини і матеріалів є в обробних цехах. До цих резервів відносяться впровадження досягнень науково-технічного прогресу, усунення або скорочення витрат, які не є необхідними за нормальної організації виробничого процесу. Зайві витрати можна виявити шляхом проведення спеціальних обстежень і

одноразового обліку, під час аналізу даних нормативного обліку, затрат на виробництві, ретельного аналізу планових і фактичних витрат на виробництві. Внутрішньовиробничі резерви виявляються в процесі економічного аналізу і фінансово-господарської діяльності підприємства, вони повинні скласти основу плану вдосконалення подальшої діяльності та забезпечити його надійне функціонування в умовах зниження собівартості продукції. Значний вплив на цей процес може надати використання інформаційної техніки і технології в діяльності обліково-економічних, проектних, адміністративно-управлінських служб підприємств. Зниження собівартості продукції є необхідною і важливою умовою прибутковості підприємницької діяльності. Виявлення резервів зниження собівартості має спиратися на вивчення технологічного та організаційного рівнів виробництва, використання виробничих потужностей і основних фондів, сировини і матеріалів, робочої сили, господарських зв'язків тощо.

Зі збільшенням обсягу випуску продукції прибуток авіаційного підприємства збільшується не тільки за рахунок зниження собівартості, але й внаслідок збільшення випуску продукції.

Серйозним резервом зниження собівартості продукції є розширення спеціалізації і кооперування. На спеціалізованих підприємствах з масово-поточним виробництвом собівартість продукції значно нижче, ніж на підприємствах, що виробляють цю ж продукцію в невеликих кількостях. Розвиток спеціалізації вимагає встановлення і найбільш раціональних кооперованих зв'язків між підприємствами.

Зниження собівартості продукції забезпечується насамперед за рахунок підвищення продуктивності праці. Зі збільшенням продуктивності праці скорочуються витрати праці в розрахунку на одиницю продукції, а отже, зменшується і питома вага заробітної плати в структурі собівартості.

Зі збільшенням обсягу випуску продукції прибуток підприємства збільшується не тільки за рахунок зниження собівартості, але й внаслідок збільшення кількості продукції. Таким чином, чим більше обсяг виробництва, тим за інших рівних умов більше сума одержуваного підприємством прибутку [6, с. 143].

Найбільше значення в боротьбі за зниження собівартості продукції має дотримання найсуворішого режиму економії на всіх ділянках виробничо-господарської діяльності підприємства. Матеріальні витрати, як відомо, в більшості галузей промисловості мають велику питому вагу в структурі собівартості продукції, тому навіть незначне заощадження сировини, матеріалів, палива і енергії під час виробництва кожної одиниці продукції загалом по підприємству дає великий ефект. Підприємство має можливість впливати на величину витрат матеріальних ресурсів, починаючи з їх заготівлі. Важливо забезпечити надходження матеріалів від таких постачальників, які знаходяться на невеликій відстані від підприємства, а також перевозити вантажі найбільш дешевим видом транспорту.

Основними умовами зниження витрат сировини і матеріалів на виробництво одиниці продукції авіаційного підприємства є поліпшення конструкцій виробів і вдосконалення технології виробництва; використання прогресивних видів матеріалів, впровадження технічно обґрунтованих норм витрат матеріальних цінностей [3, с. 97].

Скорочення витрат на обслуговування виробництва та управління також знижує собівартість продукції. Розмір цих витрат на одиницю продукції залежить не тільки від обсягу випуску продукції, але й від їх абсолютної суми. Чим менше сума цехових і загальнозаводських витрат

загалом по підприємству, тим за інших рівних умов нижче собівартість кожного виробу.

Значні резерви зниження собівартості укладені в скороченні витрат від браку й інших непродуктивних витрат. Вивчення причин браку, виявлення його винуватця дають можливість здійснити заходи щодо ліквідації витрат від браку, скорочення і найбільш раціонального використання відходів виробництва [6, с. 112]. Масштаби виявлення і використання резервів зниження собівартості продукції багато в чому залежать від того, як поставлена робота з вивчення та впровадження досвіду, наявного на інших підприємствах.

Таким чином, чим більший обсяг виробництва, тим за інших рівних умов більше сума одержуваного підприємством прибутку. Планування собівартості продукції на сучасних промислових підприємствах здійснюється ефективно, але все ж таки є відхилення фактичних результатів від планових. Щоб цього уникнути, економісти підприємств повинні розробляти плани та заходи щодо зниження собівартості продукції, яка виробляється, з урахуванням

зміни цін, умов ринку, темпу інфляції та інших факторів, які можуть вплинути на виробничий процес [1].

Висновки. Собівартість продукції підприємства є найважливішим узагальнюючим показником економічної ефективності її виробництва. У ній відбиваються всі сторони господарської діяльності, а саме ступінь технологічного оснащення виробництва і освоєння технологічних процесів; рівень організації виробництва і праці, ступінь використання виробничих потужностей; економічності використання матеріальних і трудових ресурсів, а також інші умови і чинники, що характеризують виробничо-господарську діяльність. Від її рівня залежать фінансові результати діяльності підприємств, темпи розширеного виробництва і, звичайно ж, їх фінансовий стан. Зниження собівартості продукції сприяє збільшенню прибутку та підвищенню конкурентоспроможності.

Таким чином, за постійного пошуку нових методів і факторів зниження собівартості продукції діяльність авіаційних підприємств в Україні може вийти на новий ефективний рівень функціонування.

Список використаних джерел:

1. Волкова О.И. Экономика предприятия / О.И. Волкова. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 520 с.
2. Грещак М.В. Управление затратами : [навч. посіб.] / М. Грещак, О. Коцюба та ін. – К. : КНЕУ, 2008. – 23 с.
3. Ковалев В.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : [учебник] / В.В. Ковалева, О.В. Волкова. – М. : ТК Велби, Проспект, 2010. – 424 с.
4. Экономика предприятия : [учебник] / под ред. Н.А. Сафронова. – М. : Юрист, 1998. – 245 с.
5. Пустовит А.Ю. Особенности учета производственных расходов и калькулирования себестоимости готовой продукции / А.Ю. Пустовит // Бухгалтерский учет и аудит. – 2002. – № 5. – С. 3–11.
6. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности / Г.В. Савицкая. – М. : Новое знание, 2002. – 193 с.
7. Филинков А.А. Размеры предприятий и себестоимость продукции / А.А. Филинков // Экономика Украины. – 2003. – № 9. – С. 42–46.

Аннотация. В статье рассматриваются общие тенденции и направления снижения себестоимости продукции в современных условиях хозяйствования авиационных предприятий в Украине. Наиболее весомыми из них являются расширение специализации и кооперирования, повышение производительности труда, роста объема выпуска продукции, снижение материальных затрат, сокращение потерь от брака и других непроизводительных расходов, сокращение расходов на обслуживание производства и управления. Выявлены основные пути и резервы по снижению себестоимости и увеличению прибыли предприятия.

Ключевые слова: себестоимость, затраты, конкурентоспособность, материальные затраты, экономия.

Summary. The article discusses the General trends and directions of reducing the cost of production in modern conditions of managing aviation enterprises in Ukraine. The most significant of these are: the extension of specialization and cooperation, improve productivity, increase output, reduce material costs, reduction of losses from marriage and other unproductive expenses, reducing the cost of service production and management. Identified the main ways and reserves to reduce costs and increase profits.

Key words: cost price, expenses, competitiveness, material costs, economy.